

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

XXI - 2025

UDK 902/904
ISSN: 1848 6363



Glavna i odgovorna urednica / Editor in chief

Katarina Botić

Tehnički urednici / Technical editors

Katarina Botić

Marko Dizdar

Uredništvo / Editorial board

Marko Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Hrvoje Kalafatić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Ana Konestra, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Siniša Krznar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Andreja Kudelić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Bartul Šiljeg, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Asja Tonc, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Marina Ugarković, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Mario Gavranović, Austrian Archaeological Institute, Austrian Academy of Sciences, Vienna, Austria

Boštjan Laharnar, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, Slovenija

Alenka Tomaž, Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem, Koper, Slovenija

Vesna Bikić, Arheološki institut, Beograd, Srbija

Perica Špehar, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija

Miklós Takács, BTK Institute of Archaeology, Research Centre for the Humanities ELKH, Budapest, Hungary

Izdavački savjet / Editorial committee

Juraj Belaj, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Saša Kovačević, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Goranka Lipovac Vrkljan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Daria Ložnjak Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Branka Migotti, Zagreb, Hrvatska

Ivana Ožanić Roguljić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Ante Rendić-Miočević, Zagreb, Hrvatska

Tajana Sekelj Ivančan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Tihomila Težak-Gregl, Zagreb, Hrvatska

Tatjana Tkalčec, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Željko Tomičić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, Hrvatska

Ante Uglešić, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar, Hrvatska

Snježana Vrdoljak, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Prijevod na engleski / English translation

Marko Maras i autori

Lektura / Language editor

Katarina Botić, Marko Dizdar, Marko Maras

(hrvatski jezik/Croatian)

Marko Maras (engleski jezik/English)

Nakladnik / Publisher

Institut za Arheologiju

Institute of Archaeology

Adresa uredništva / Editor's office address

Institut za arheologiju

/ Institute of Archaeology

Jurjevska ulica 15

HR-10000 Zagreb

tel 385 (0) 1 615 0250

fax 385 (0) 1 605 5806

e-mail: iarh@iarh.hr

web: http://www.iarh.hr

Dizajn / Design

Umjetnička organizacija OAZA

Korektura / Proofreaders

Katarina Botić

Računalni slog / Layout

Hrvoje Jambrek

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indekse: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam. / Annales Instituti Archaeologici are included in the indexes: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam.

Izrađeno uz financijsku potporu Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske. / Made with the financial support of the Ministry of Science, Education and Youth of the Republic of Croatia.

E-izdanja. Publikacija je dostupna u digitalnom obliku i otvorenom pristupu na <https://hrcak.srce.hr/en/aia> / E-edition. The publication is available in digital and open access form at <https://hrcak.srce.hr/en/aia>

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom. / This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence.

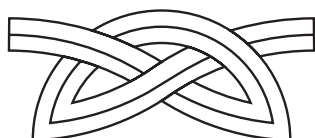
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>



DOI 10.33254/aia

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju



Prethodna priopćenja Preliminary reports

6–27

Alenka Tomaž
Alenka Jovanović

Dolenji Leskovec – Za Savo (south-east slovenia):
Preliminary report on archaeological research in 2011

Dolenji Leskovec – Za Savo (jugoistočna Slovenija):
preliminarni izvještaj o arheološkim iskapanjima 2011.
godine

28–47

Domagoj Perkić
Marijo Dizdar
Hrvoje Potrebica
Ivan Pamić

Rezultati istraživanja gomilā iz željeznoga doba na
nekropoli Nakovana – Zmijna 2021. – 2022. godine

Research results from the Iron Age burial mounds
at the Nakovana – Zmijna necropolis (2021–2022)

48–66

Marina Ugarković
Niko Romac

(Pred-)Epetij, prapovijesno, helenističko i antičko
naselje: preliminarnе spoznaje iz istraživanja
2024. godine

(Pre-)Epetion, a Prehistoric, Hellenistic and
Roman settlement: preliminary results from the
2024 excavations

67–77

Asja Tonc

Crtica o stanovništvu Poljane Križevačke u mreži
naselja i identiteta na prijelazu era

A brief note on the population of Poljana Križevačka
in the network of settlements and identities at the
turn of the eras

78–90

Ivana Ožanić Roguljić
Renata Šoštarić

Mahunarke u rimskim pogrebnim običajima:
simbolika i arheološki tragovi

Legumes in Roman funerary customs: symbolism
and archaeological traces

91–105

Mihajlo N. Džamtoovski
Stefan D. Novaković

Fragment of a soldier's sepulchral monument
depicting a *convivium* scene from Kupinovo, Serbia
(southern *Pannonia Inferior*)

Ulomak rimskodobnog spomenika vojnika s
prikazom *conviviuma* iz Kupinova u Srbiji (južna
Donja Panonija)

106–121

Pio Domines Peter

Arheologija otoka Ista: prvi rezultati probnih
iskopavanja prapovijesnih, rimskih i srednjo-
vjekovnih nalazišta

Archaeology of the island of Ist: the first results
from test excavations on Prehistoric, Roman, and
medieval sites

122–168

Tajana Sekelj Ivančan

Ranosrednjovjekovna keramika s nalazišta
Kalinovac – Hrastova greda 1

Early Medieval pottery from the Kalinovac –
Hrastova Greda 1 site

159–187

Siniša Krznar

Rezultati istraživanja ranosrednjovjekovnog
groblja Vaćani – Grlo 2024. godine

Results of the 2024 excavations at the Early
Medieval cemetery of Vaćani – Grlo

188–201

Tino Tomas
Samra Terzić
Ante Vujnović

Groblje sa stećcima u Gornjem Pologu (Grad
Mostar) – rezultati probnih arheoloških
istraživanja

Cemetery with *stećci* in Gornji Polog (Mostar
Municipality): results of trial archaeological
excavations

202–221

Tatjana Tkalčec
Bartul Šiljeg

Od prapovijesnih gradina do
kasnosrednjovjekovnih gradišta: studije slučaja iz
Kalničkog prigorja i Bilogore

From Prehistoric hillforts to late medieval
strongholds: case studies from the Kalnik foothills
and Bilogora

222–228

Sebatijan Stingl

Putni blagoslov (*Reisesegen*) – novovjekovni nabožni predmet pronađen u Žumberku
Traveller blessing (*Reisesegen*) – an early modern devotional object discovered in Žumberak

Pregledni rad Review article

229–241

Monika Zorko Andrej Preložnik

An Olynthus mill from Kaštelir above Korte, near Izola (southwestern Slovenia)
Olinski žrvanj s Kaštelira iznad Korta kod Izole (jugozapadna Slovenija)

Kratko priopćenje Short communication

242–255

Mihajlo N. Džamtovski

A Prayer in Clay: a note on brickmaking in late 6th-century *Sirmium*
Molitva u glini: bilješka o ciglarstvu u Sirmiju u kasnom 6. stoljeću

256–267

Anamarija Viduka Krešimir Filipec

Dva novovjekovna preklopna sunčana sata iz Hrvatskog zagorja
Two post-medieval diptych dials from Hrvatsko Zagorje

Stručni radovi Professional papers

268–282

Alexandra Vieira Patrick D. Nunn Loredana Lancini Tõnno Jonuks

Situating Memory in Place and Time: The ArchaeoLore Group
Smještanje sjećanja u prostor i vrijeme: grupa ArchaeoLore

283–292

Kristina Jelinčić Vučković Ivana Ožanić Roguljić Kristina Turkalj

BAZA antičkih lokaliteta Republike Hrvatske: mogućnosti primjene u digitalnoj arheologiji – primjer rustičnih vila otoka Korčule
DATABASE of Ancient sites of the Republic of Croatia: application possibilities in Digital Archaeology – the example of villae rusticae on the Island of Korčula

Prikaz knjige Book review

293–301

Anita Dugonjić

Anita Rapan Papeša, VITICE, LAVOVI I GRIFONI, Avarodobni ratnici iz nuštra / Gradski muzej Vinkovci, Avaria Musei Cibalensis 1, Vinkovci, 2024.
548 str., 109 slikovnih priloga, 263 table, 10 grafičkih i 12 tabličnih priloga. ISBN 978-953-7008-57-4. Cijena: 100 €
Anita Rapan Papeša, TENDRILS, LIONS AND GRIFFINS, Avar period warriors from Nuštar Vinkovci Municipal Museum, Avaria Musei Cibalensis 1, Vinkovci, 2024
548 pp., 109 figures, 263 plates, 10 charts, and 12 tables. ISBN 978-953-7008-57-4. Price: €100

302–305

Upute autorima
Guidelines for Contributors

Rezultati istraživanja ranosrednjovjekovnog groblja Vaćani – Grlo 2024. godine

Results of the 2024 excavations at the Early Medieval cemetery of Vaćani – Grlo

Prethodno priopćenje >
Srednjovjekovna
arheologija

Preliminary report >
Medieval archaeology

Siniša Krznar¹

(1) Institut za arheologiju
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
skrznar@iarh.hr
ORCID: 0000-0001-6709-4193

Primljeno Received 10. 12. 2025.
Prihvaćeno Accepted 19. 12. 2025.
doi.org/10.33254/aia.211.9

Ključne riječi: Vaćani – Grlo, rani srednji vijek, groblje, nakit

Key words: Vaćani – Grlo, Early Middle Ages, cemetery, jewellery

U radu se donosi preliminarna obrada ranosrednjovjekovnog groblja Vaćani – Grlo. Prvo, zaštitno, istraživanje na ovom lokalitetu proveo je Muzej grada Šibenika početkom stoljeća i tada su istražena četiri groba. Krajem 2024. godine Institut za arheologiju u suradnji s Muzejom grada Šibenika provodi manja istraživanja u kojima je otkriveno 18 grobova. Grobovi su položeni u četiri reda i orijentirani zapad – istok. Na temelju njihova položaja može se zaključiti da se groblje širi u pravcu jugoistoka. Većina istraženih grobova pripada ukopima veoma male djece, jedan osobi od 16 do 18 godina i četiri starijim ženama. Zanimljiv je izostanak ukopa muškaraca u ovom dijelu groblja. Nalazi su pronađeni u devet grobova i uglavnom se radi o jednostavnim oblicima nakita. Temeljem ¹⁴C datacije ovi grobovi se mogu datirati u 11. i prvu polovicu 12. stoljeća.

This paper presents a preliminary analysis of the Early Medieval cemetery at Vaćani – Grlo. The first excavation at this site – a rescue excavation – was conducted by the Šibenik City Museum at the beginning of the century, investigating four graves. At the end of 2024, the Institute of Archaeology, in collaboration with the Šibenik City Museum, carried out limited excavations that revealed 18 graves. Arranged in four rows, the graves are oriented west-east. The distribution of the graves suggests that the cemetery extends toward the southeast. The majority of the excavated burials belong to very young children, with one belonging to an individual aged 16–18, and four to older women. Notably, there is an absence of male burials in this section of the cemetery. Grave goods, consisting primarily of simple jewellery, were recovered from nine graves. Radiocarbon dating places these burials in the 11th and the first half of the 12th century.



Copyright © Autori
The Authors 2025

Open Access This work is distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Open Access Ovaj rad dijeli se prema odredbama i uvjetima licence Creative Commons Attribution 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), koja dopušta neograničenu ponovnu upotrebu, dijeljenje i reprodukciju u bilo kojem mediju, pod uvjetom da je izvorno djelo ispravno citirano.

Uvod

Selo Vačani nalazi se u Šibensko-kninskoj županiji, udaljeno od Šibenika tridesetak kilometara u pravcu sjeverozapada i smješteno uz glavnu prometnicu koja povezuje Skradin i Bribir. Iako se radi o malenom naselju, dobro je poznato u hrvatskoj arheološkoj struci. Naime, na području sela krajem 19. stoljeća pronađeno je više slučajnih arheoloških nalaza. U Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu čuva se kamena skulptura s tri lica, najvjerojatnije pronađena na brdu Sevid u blizini Vačana. Iako o njoj nema pouzdanih podataka i ne može se sa sigurnošću datirati, u novije doba se uglavnom povezuje s prikazom slavenskog božanstva i smješta u period ranog srednjeg vijeka, odnosno u pretkršćanski period doseljenih Slavena (Goss 2009; Fabijanić 2025). Početkom 21. stoljeća Muzej grada Šibenika proveo je u Vačanima zaštitna istraživanja dvaju ranosrednjovjekovnih groblja. Položaj Vačani – Laluše, smješten na ulazu u selo iz pravca Skradina, istraživao je u periodu od 2011. do 2014. godine. Pronađeno je 18 grobova, od kojih se dva ističu ukopima u kamenim sarkofazima. Groblje se datira u drugu polovicu 8. i prvu polovicu 9. stoljeća (Krnčević 2012: 599; 2013: 690; 2014: 528–530; 2015: 567–568; Krnčević, Fabijanić 2025a). Drugo groblje nalazi se na položaju Vačani – Grlo. Radi se o položaju na sjevernom rubu polja, smještenom na uzvišenju iznad ceste Skradin – Bribir (karta 1; sl. 1). Na ovom lokalitetu provedena su manja istraživanja u kojima su pronađena četiri groba. U grobu 4 pronađen je par jednojagodnih naušnica, a ostali grobovi su bili bez nalaza. Groblje je devastirano izgradnjom ceste, ali i iskopom artiljerijskog gnijezda tijekom Domovinskog rata (Krnčević, Fabijanić 2025b). Nova istraživanja

ovog nalazišta proveo je Institut za arheologiju u suradnji s Muzejom grada Šibenika, u studenom 2024. godine. Otvorena je sonda površine 76 m², unutar koje je istraženo 18 grobova. Kako je istražen samo dio groblja, koje se širi prema jugoistoku, u planu je provesti i daljnja istraživanja ovog lokaliteta.

Katalog grobova i nalaza¹

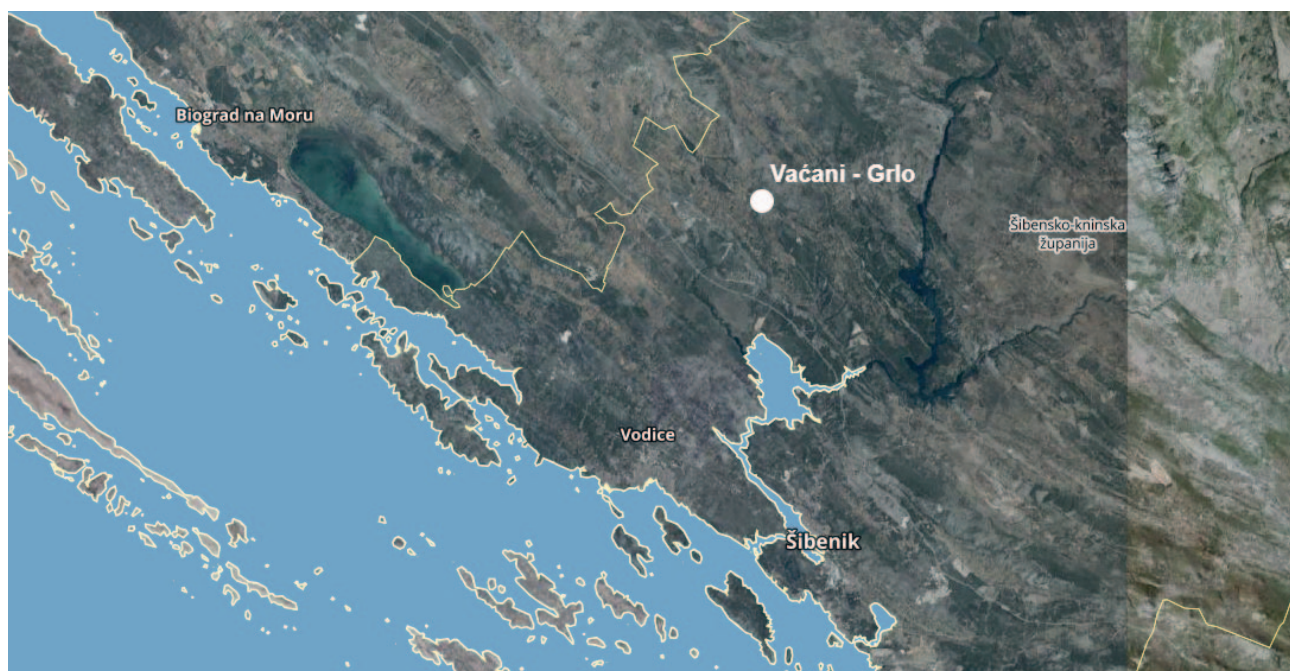
Grob 5 (T. 1: Grob 5)

Grob 5 nalazi se u sjeverozapadnom dijelu sonde. Orijentacija groba je zapad – istok. Poklopnice groba sastoje se od šest većih kamenih ploča te nekoliko manjih kamenova. Rubne ploče su nešto više, a one na sredini groba su blago utonule. Obložnice se ne nalaze po cijeloj duljini groba, nego samo uz noge. Jedna okomito postavljena nepravilna kamena ploča pronađena je sa sjeverne, a tri s južne strane groba. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu je pronađen skelet starije ženske osobe (55+ godina). Kostiju su relativno loše očuvane i dosta krhke, no u anatomske položaju. Podlaktice su ispružene uz tijelo, ispod zdjeličnih kostiju s prstima u razini kukova. Ispod lubanje, s njene obje strane, pronađen je par karičica – PN 6 (1) i PN 7 (2).

Nalazi: par karičica (T. 4: 1–2)

1. Jednostavna brončana karičica okruglog oblika, rastvorenih i ravno odrezanih krajeva. Jedan kraj je blago raskucan. Kružnog presjeka. Materijal: bronca

¹ Broj grobova se nastavlja na ranija istraživanja Muzeja grada Šibenika te se prigodom ovog istraživanja započelo s grobom 5. Preliminarnu antropološku analizu provela je Tea Kokotović, asistentica Instituta za arheologiju.



Karta 1 Položaj lokaliteta Vačani – Grlo (podloga: Geoportal Državne geodetske uprave, DOF 2021; doradio: S. Krznar)
Map 1 Position of the Vačani – Grlo site (base: Geoportal of the State Geodetic Administration, DOF 2021; adapted by: S. Krznar)



Sl. 1 Pogled na lokalitet i polje koje se pruža prema jugu (snimio: S. Krznar)
Fig. 1 View of the site and the field extending to the south (photo by: S. Krznar)

Dimenzije: 38,3 x 38,7 mm; promjer žice karike: 2,1 mm; težina: 2,39 g.

2. Jednostavna brončana karičica ovalnog oblika, rastvorenih i ravno odrezanih krajeva. Kružnog presjeka.

Materijal: bronca

Dimenzije: 33,7 x 32,1 mm; promjer žice karike: 1,9 mm; težina: 1,71 g.

Grob 6 (T. 1: Grob 6)

Grob 6 smješten je južno od Groba 5. Orijehtacija groba je zapad – istok. Poklopnice se sastoje od dvije veće kamene ploče i par manjih kamenova. Obložnice groba čine po dvije okomito postavljene kamene ploče na duljim stranama te po jedna uz glavu i stopala. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. Radi se o grobu manjih dimenzija u koji je ukopano dijete (3–4 godine). Kost lubanje su *in situ*, no ostatak kostura je dosta oštećen i dislociran. Položaj podlaktica nije moguće ustanoviti. U grobu nisu prisutni nalazi.

Grob 7 (T. 1: Grob 7)

Grob 7 se nalazi južno od Groba 6 te s njim i Grobom 5 čini jedan red. Orijehtacija groba je zapad – istok. Poklopnice groba čine dvije veće kamene ploče. Obložnice se sastoje od kombinacije lomljenog kamenja i manjih kamenih ploča. Uz lubanju se nalaze tri manja kamena, a donožnica je jedna okomito

postavljena kamena ploča. Na dužim stranama groba obložnice čine okomito postavljene ploče, na koje su položene horizontalno postavljene ploče. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. Kostur djeteta (1–1,5 godina) je veoma loše očuvan. Lubanja i potkoljenice su *in situ* no fragmentirane, a ostatak kostura je fragmentiran, dislociran ili nedostaje. Položaj podlaktica nije moguće ustanoviti. U grobu nisu prisutni nalazi.

Grob 8 (T. 1: Grob 8)

Grob 8 pripada drugom redu grobova zajedno s Grobovima 9–14. Orijehtacija groba je zapad – istok. Grob je manjih dimenzija. Veoma je oštećen i nedostaju mu poklopnice te dio obložnica (uz glavu i stopala). Sa sjeverne i južne strane očuvane su po dvije manje okomito usađene ploče. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu su pronađene samo fragmentirane kosti lubanje malog djeteta (0–1 godina). U grobu nisu prisutni nalazi.

Grob 9 (T. 1: Grob 9)

Grob 9 nalazi se južno od Groba 8 i istočno od Groba 6. Orijehtacija groba je zapad – istok. Poklopnice se sastoje od tri kamene ploče, koje su dijelom popucale. Obložnice groba su načinjene od okomito postavljenih kamenih ploča različitih dimenzija. U jugozapadnom dijelu groba na okomito

postavljenu ploču vodoravno su položena i dva manja pločasta kamena, vjerojatno kako bi nivelirali razinu za postavljanje poklopnica. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu je pronađen relativno loše očuvan skelet djeteta (1,5–2 godine). Većina kostiju nalazi se u svom anatomskom položaju, no dosta su fragmentirane. U grobu su pronađene dvije brončane karičice. Jedna je pronađena desno uz lubanju – PN 8 (1), a druga ispod nje – PN 11 (2).

Nalazi: par karičica (T. 4: 3–4)

1. Jednostavna brončana karičica ovalnog oblika, rastvorenih i ravno odrezanih krajeva. Kružnog presjeka.

Materijal: bronca

Dimenzije: 31,1 x 27,6 mm; promjer žice karike: 1,7 mm; težina: 0,95 g.

2. Jednostavna brončana karičica ovalnog oblika, rastvorenih, po visini razmaknutih i ravno odrezanih krajeva koji prelaze jedan preko drugog. Kružnog presjeka.

Materijal: bronca

Dimenzije: 31,4 x 26,5 mm; promjer žice karike: 1,6 mm; težina: 0,96 g.

Grob 10 (T. 1: Grob 10)

Grob 10 nalazi se južno od Groba 9 i istočno od Grobova 6 i 7. Orijehtacija groba je zapad – istok. Od poklopnica sačuvane su samo dvije manje, te jedna duža no uska kamena ploča otprilike u sredini groba. Obložnice groba su načinjene od okomito postavljenih kamenih ploča različitih dimenzija. Uz lubanju i noge nalazi se po jedna ploča, a uz duže strane groba 3–4 ploče i nešto sitnijeg lomljenog kamenja. Ploča na sjeveroistočnom kutu groba nagnuta je prema unutra. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu je pronađen relativno loše očuvan skelet djeteta (1–1,5 godina). Većina kostiju nalazi se u svom anatomskom položaju, no dosta su fragmentirane. Obje podlaktice su ispružene uz tijelo. S lijeve strane, ispod lubanje, pronađena je tanka, srebrna karičica – PN 10 (1).

Nalazi: karičica (T. 4: 5)

1. Jednostavna srebrna karičica ovalnog oblika, rastvorenih, šire razmaknutih i ravno odrezanih krajeva. Slomljena. Kružnog presjeka.

Materijal: srebro

Dimenzije: 20,1 x 18,8 mm; promjer žice karike: 1,2 mm; težina: 0,25 g.

Grob 11 (T. 2: Grob 11)

Grob 11 smješten je južno od Groba 10 i istočno od Groba 7. Orijehtacija groba je zapad – istok. Poklopnice su sačuvane na većini groba (jedna velika i dvije manje ploče), no nedostaju iznad potkoljenica. Obložnice groba su načinjene od okomito postavljenih kamenih ploča različitih dimenzija. Uz lubanju i noge nalazi se po jedna ploča. Sa sjeverne strane obložnice čine jedna veća ploča i tri manja

lomljena kamena, a s južne strane groba nalaze se tri ploče. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu je pronađen loše očuvan skelet djeteta (1,5 – 2 godine). Kostilubanje su prisutne no većina kostiju trupa i ekstremiteta nedostaje. Položaj podlaktica ne može se sa sigurnošću ustanoviti. Ispod lubanje pronađena je srebrna karičica – PN 9 (1).

Nalazi: karičica (T. 4: 6)

1. Jednostavna srebrna karičica ovalnog oblika. Postepeno se sužava prema krajevima. Krajevi su rastvoreni i zašiljeni, te prelaze jedan preko drugog. Romboidnog presjeka.

Materijal: srebro

Dimenzije: 16,9 x 14,4 mm; dimenzije žice karike: 2,3 x 1,7 mm; težina: 0,74 g.

Grob 12 (T. 2: Grob 12)

Grob 12 smješten je južno i nešto istočnije od Groba 11, no pripada istom redu. Orijehtacija groba je zapad – istok. Poklopnice su sačuvane na cijelom grobu. Sastoje se od tri veće i dvije manje ploče. U sredini groba su malo utonule. Obložnice groba su načinjene od okomito postavljenih kamenih ploča različitih dimenzija. Uz lubanju i noge nalazi se po jedna ploča, s time da ploča kod nogu nije postavljena u potpunosti okomito nego je zakošena prema van. Sa sjeverne i južne strane groba nalaze se po dvije ploče. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu je pronađen loše očuvan skelet djeteta (1–1,5 godina). Kostilubanje su fragmentirane te dijelom dislocirane i razvučene iznad kostiju trupa. Duge kosti su prisutne *in situ* no također dosta fragmentirane i u lošem stanju. Ispod lubanje pronađene su dvije karičice – PN 4 (1) i PN 5 (2).

Nalazi: par karičica (T. 4: 7–8)

1. Jednostavna srebrna karičica ovalnog oblika, rastvorenih i ravno odrezanih krajeva. Kružnog presjeka. Slomljena u 2 dijela.

Materijal: srebro

Dimenzije: 15,7 x 9,8 mm; promjer žice karike: 1,2 mm; težina: 0,15 g.

2. Jednostavna srebrna karičica ovalnog, blago deformiranog oblika, rastvorenih, šire razmaknutih i ravno odrezanih krajeva. Kružnog presjeka.

Materijal: srebro

Dimenzije: 16,6 x 11,7 mm; promjer žice karike: 1,3 mm; težina: 0,23 g.

Grob 13 (T. 2: Grob 13)

Grob 13 smješten je južno od Groba 12. Orijehtacija groba je zapad – istok. Poklopnica groba je jedna veća kamena ploča. Obložnice groba načinjene su od okomito postavljenih kamenih ploča različitih dimenzija. Uz lubanju i noge nalazi se po jedna ploča. Sa sjeverne strane obložnicu čini jedna veća ploča, a s južne strane groba se nalaze dvije veće i jedna manja ploča. Zapuna unutar groba identična

je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu je pronađen loše očuvan skelet djeteta (0–0,5 godina). *In situ* se nalazi dio kosti lubanje, dio rebara, lijeva zdjelična kost, desna natkoljenična kost i obje potkoljenice. Kostiju su dosta fragmentirane, dijelom dislocirane i dio kostiju nedostaje. Položaj podlaktica ne može se sa sigurnošću ustanoviti. U grobu nisu prisutni nalazi.

Grob 14 (T. 2: Grob 14)

Grob 14 je u potpunosti uništen. Orijehtacija groba je zapad – istok. Od groba je sačuvana samo doglavna ploča i jedan kamen obložnice s južne strane. U grobu nisu prisutni koštani ostaci ni nalazi. Po dimenzijama se može pretpostaviti da je pripadao ukopu manjeg djeteta.

Grob 15 (T. 2: Grob 15)

Grobom 15 započinje treći red grobova unutar istražene sonde. Orijehtacija groba je zapad – istok. Poklopnice se sastoje od većih i manjih kamenih ploča. Nedostaju u dijelu groba iznad potkoljenica. Dijelom su oštećene rastom korijenja. Obložnice groba su načinjene od okomito postavljenih kamenih ploča i lomljenog kamena različitih dimenzija, te na njih položenog drugog reda od vodoravno posloženoga plosnatog kamenja. Donožni kamen nedostaje. Grob je ovalnog oblika. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. U grobu je pronađen relativno loše očuvan skelet starije ženske osobe (55+ godina). Većina kostiju je prisutna i u anatomsom položaju, no dio kralježaka, rebra, ključne kosti te dio kostiju podlaktica su dislocirane. Lijeve lakatna kost je položena na trbuhu, no to vjerojatno nije njen primarni položaj. Uz lijevu zdjeličnu kost i gornji dio lijeve natkoljenice pronađen je željezni nož s trnom za nasad drške – PN 12 (3). Ispod lubanje, s njene obje strane, pronađene su dvije brončane S-karičice – PN 13 (1) i PN 14 (2).

Nalazi: par S-karičica i nož (T. 4: 9–10, 16)

1. Brončana S-karičica ovalnog oblika.

Kružnog presjeka. Jedan kraj raskucan i savijen u obliku slova S, a drugi ravno odrezan i prelazi preko S dijela.

Materijal: bronca

Dimenzije: 31,5 x 22,7 mm; promjer žice karike: 1,6 mm; težina: 1,20 g, širina S kraja: 4,0 mm.

2. Brončana S-karičica ovalnog oblika.

Kružnog presjeka. Jedan kraj raskucan i savijen u obliku slova S, a drugi ravno odrezan i prelazi preko S dijela. S kraj lagano oštećen.

Materijal: bronca

Dimenzije: 30,1 x 23,4 mm; promjer žice karike: 1,8 mm; težina: 0,15 g, širina S kraja: 4,1 mm.

3. Nož²

2 Nož se nalazi na konzervaciji i restauraciji te trenutno nije dostupan za obradu i ovu preliminarnu objavu.

Grob 16 (T. 2: Grob 16)

Grob 16 nalazi se južno od Groba 15 i istočno od Grobova 11 i 12. Orijehtacija groba je zapad – istok. Kamena arhitektura groba je oštećena. Poklopnice nedostaju, a veći kamen koji je bio dio obložnica groba s njegove južne strane pomaknut je pod kutom i nagnut prema unutrašnjosti groba. Dio obložnica s istočne i južne strane nedostaje te su se kosti pokojnika našle izvan arhitekture. Zapuna groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. Kostiju djeteta (2–3 godine) su fragmentirane i dijelom dislocirane. Položaj podlaktica ne može se sa sigurnošću ustanoviti. U grobu nisu prisutni nalazi.

Grob 17 (T. 2: Grob 17)

Grob 17 posljednji je grob u ovom redu unutar istražene sonde. Smješten je južno od Groba 16 i istočno od Groba 13. Orijehtacija groba je zapad – istok. Od grobne arhitekture očuvana je samo jedna okomito postavljena ploča koja je činila južnu obložnicu groba. Zapuna groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. Uz ploču, s njene sjeverne strane pronađen je kostur malog djeteta (fetus/perinatal). Kostiju su loše očuvane te fragmentirane i dijelom dislocirane. Položaj podlaktica ne može se sa sigurnošću ustanoviti. U grobu nisu prisutni nalazi.

Grob 18 (T. 3: Grob 18)

Grob 18 smješten je istočnije od Groba 17, između dva reda grobova no moguće je da pripada istom redu s Grobovima 15–17. Orijehtacija groba je zapad – istok. Od poklopnice očuvana su dva manja kamena uz sjeverni rub groba. Obložnice su djelomično očuvane, odnosno nedostaju doglavnice i donožnice. Sa sjeverne strane očuvana je jedna ploča u istočnom dijelu groba. S južne strane arhitektura je u potpunosti očuvana i sastoji se od tri okomito postavljene kamene ploče i jednog manjeg kamena. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. Kostiju ukopanog djeteta (1,5–2 godine) su uglavnom *in situ* no relativno su loše očuvane te fragmentirane. Dio kostiju nedostaje. Položaj podlaktica ne može se sa sigurnošću ustanoviti. U zapuni groba, u predjelu glave, pronađena je brončana jagoda – PN 1 (1).

Nalazi: jagoda (T. 4: 17)

1. Brončana šuplja jagoda ovalnog oblika. Sastavljena od dvije kalote. Površina je brončanom filigranskom žicom podijeljena u osam horizontalnih polja nejednake širine. Površina jagode između filigranske žice ukrašena je pozlatom. S bočnih strana prisutni su okrugli otvori.

Materijal: bronca s pozlatom

Dimenzije: 19,3 x 12,6 mm; težina: 2,72 g.

Grob 19 (T. 3: Grob 19)

Grob 19 najsjeverniji je grob u četvrtom reda ukopa. Orijentacija groba je zapad – istok. Poklopnice se sastoje od većeg broja kamenih ploča. Na pojedinim dijelovima između ploča se nalazila žuta zemlja. Obložnice groba su načinjene od okomito postavljenih kamenih ploča i nekoliko manjih plosnatih lomljenih kamenova. Uz lubanju i stopala nalazi se po jedna ploča, a uz duže strane groba po tri veće ploče. Iako je zapuna groba slična okolnom sloju (SJ 002), sam kostur leži na žutoj zemlji (SJ 089) kakvom su zapunjeni i prostori između poklopnica. Radi se o geološkom sloju zemlje koji se nataložio u isklinjenje u matičnoj stijeni. Grob je ovalnog oblika. U grobu je pronađen relativno dobro očuvan skelet starije žene (50–60 godina). Većina kostiju je prisutna *in situ*, no dio kralježaka, rebra, i ključne kosti su dislocirani. Podlaktice su ispružene uz tijelo. Ispod lubanje pronađene su dvije karičice, s lijeve strane srebrna karičica – PN 15 (1), a s desne brončana – PN 16 (2). Uz lijevu lopaticu pronađen je i ulomak brončane žice – PN 17 (3).

Nalazi: dvije karičice i ulomak žice (T. 4: 11–13)

1. Jednostavna srebrna karičica okruglog oblika. Rastvorenih i ravno odrezanih krajeva. Kružnog presjeka.

Materijal: srebro

Dimenzije: 28,9 x 29,3 mm; promjer žice karike: 2,2 mm; težina: 2,20 g.

2. Jednostavna brončana karičica ovalnog oblika. Žica karičice je najdeblja u sredini i postepeno se stanjuje prema krajevima. Krajevi su rastvoreni i ravno odrezani. Kružnog presjeka.

Materijal: bronca

Dimenzije: 31,2 x 29,3 mm; promjer žice karike: 1,8 – 2,9 mm; težina: 3,27 g.

3. Ulomak brončane žice. Stanjen s obje strane.

Materijal: bronca

Dimenzije: dužina 14,3 mm; promjer: 1,6 mm; težina: 0,06 g

Grob 20 (T. 3: Grob 20)

Grob 20 nalazi se u istom redu s Grobom 19, no južno i nešto istočnije od njega. Orijentacija groba je zapad – istok. Zapadni dio groba uništen je naknadnom intervencijom. Od poklopnica je očuvana samo jedna veća ploča i par manjih kamena na istočnom dijelu groba, odnosno iznad potkoljenica. Obložnice groba su također očuvane samo u istočnom dijelu. Sastoje se od okomito postavljenih kamenih ploča i lomljenog kamena različitih dimenzija. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. Prigodom devastacije groba, oštećen je i kostur pokojnika. Veći dio kostiju nedostaje. *In situ* je pronađeno samo nekoliko rebara te desna noga. Kostii pripadaju osobi starosti 16–18 godina u trenutku smrti. Prigodom iskopa humusa, na mjestu gdje bi se trebala nalaziti lubanja, pronađene su dvije brončane karičice za koje možemo pretpostaviti da su pripadale pokojnici iz ovog groba – PN 2 (1) i PN 3 (2).

Nalazi: dvije karičice (T. 4: 14–15)

1. Jednostavna brončana karičica ovalnog

oblika. Rastvorenih i ravno odrezanih krajeva. Kružnog presjeka.

Materijal: bronca

Dimenzije: 24,3 x 22,3 mm; promjer žice karike: 2,0 mm; težina: 1,34 g.

2. Jednostavna brončana karičica okruglog oblika. Rastvorenih i ravno odrezanih krajeva. Kružnog presjeka.

Materijal: bronca

Dimenzije: 24,8 x 24,6 mm; promjer žice karike: 2,0 mm; težina: 1,50 g.

Grob 21 (T. 3: Grob 21)

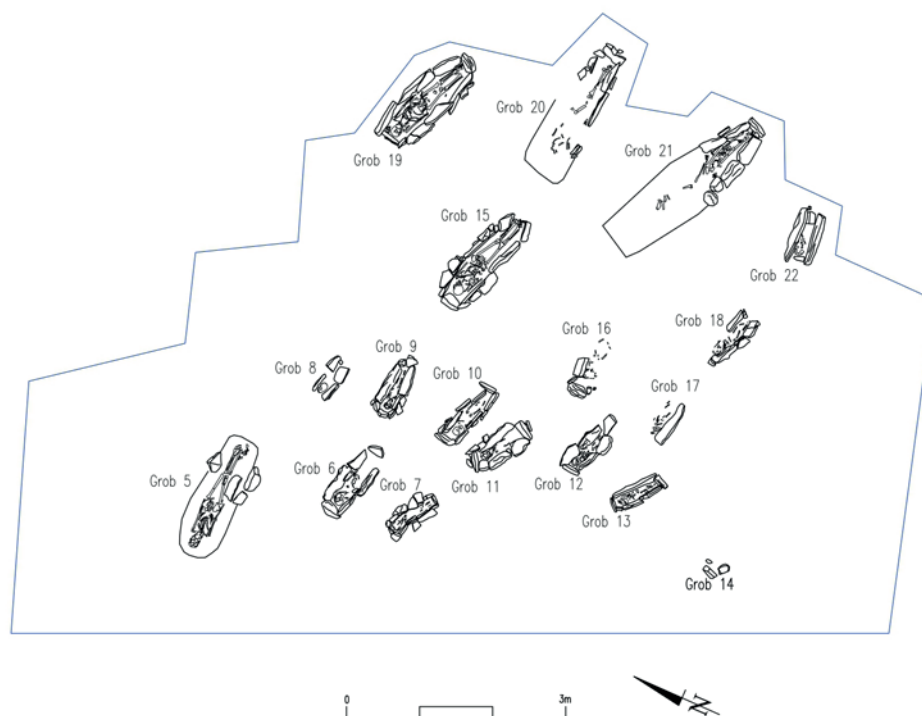
Grob 21 nalazi se u istom redu s Grobom 20, no južnije od njega. Orijentacija groba je zapad – istok. Zapadni dio groba je uništen naknadnom intervencijom. Na tom prostoru pronađena su dva kamena koja su vjerojatno pripadala grobnoj arhitekturi, a koja je očuvana u istočnoj polovici groba. Poklopnice su načinjene od dvije veće ploče i nešto manjeg kamenja. Između ploča i kamenja nalazila se žuta zemlja kao kod Groba 19. Obložnice groba su također očuvane samo u istočnom dijelu. Sastoje se od većih okomito postavljenih kamenih ploča. Zapuna unutar groba identična je okolnom sloju u koji je grob ukopan (SJ 002) i koji se nalazi na dnu groba. Kostur odrasle žene (35–50 godina) također je veoma loše očuvan. Veći dio kostiju nedostaje. *In situ* se nalaze kosti nogu, a u prostor između njih nagurani su kralješci i rebra. U grobu nisu prisutni nalazi.

Grob 22 (T. 3: Grob 22)

Grob 22 najjužniji je istražen grob u četvrtom redu. Smješten je istočno od Groba 18. Orijentacija groba je zapad – istok. Grob je oštećen i nedostaju mu poklopnice te dio obložnica (uz glavu i stopala). Sa sjeverne i južne strane očuvana je po jedna okomito usađena ploča. Zapuna groba je identična okolnom sloju. Međutim, ovo je jedini grob kod kojega kostur nije položen na zemlju već se ispod kostiju nalazi manje plosnato kamenje. U grobu su pronađeni ostaci vrlo loše očuvanog kostura malog djeteta (0,5–1 godina). Osim kosti lubanje, pronađeni su fragmenti rebara, jedne zdjelične kosti i dio noge. U grobu nisu prisutni nalazi.

Opće karakteristike groblja

Unutar sonde istražene 2024. godine ustanovljeno je 18 grobova (G 5 – G 22). Orijentacija svih grobova je zapad – istok, što je u skladu s vjerskim i društvenim normama ranosrednjovjekovnih pokrštenih populacija. Grobovi su položeni u četiri reda koji se protežu od sjevera prema jugu (sl. 2). Ovisno o položaju unutar sonde, relativna dubina grobova iznosi od 10 do 110 cm. Ukopani su u sloj tamne, veoma kompaktne tvrde zemlje pomiješane s većom količinom sitnog lomljenog kamenja.



Sl. 2 Tlocrt groblja (crtež: K. Turkalj)

Fig. 2 Ground plan of the cemetery (drawing by: K. Turkalj)

Svi grobovi posjeduju kamenu arhitekturu koja je izrađena od okomito postavljenih nepravilnih kamenih ploča ili lomljenog kamenja, te na njih položenih horizontalnih pokrovnih ploča. Takav tip grobova je uobičajeni oblik za ranosrednjovjekovna groblja u Dalmaciji. Javlja se kao jedan od tipova na grobljima s poganskim načinom pokapanja, a na grobljima pokrštenog stanovništva je gotovo jedini tip (Petřinec 2009: 107–112). Međutim, kod pojedinih grobova arhitektura je samo djelomično očuvana, a grobovima G 8, G 14, G 17 i G 22 pokrovne ploče u potpunosti nedostaju. Kod grobova G 19 i G 21 razmak između pokrovnih ploča zapunjen je žutom pjeskovitom zemljom. Ovakvo povezivanje kamenih ploča zemljom ili glinom nije neuobičajeno, a u blizini Vačana prisutno je na groblju u Dubravicama (Gunjača 1995: 160–161; Krnčević 1998: 204). Dno grobova uglavnom je okolni sloj u koji su ukopani, osim u slučaju G 22, gdje je na dnu groba položeno manje plosnato kamenje. Grobovi odraslih osoba su ovalnog oblika, a kod djece je zabilježen i ovalni i pravokutni oblik grobne arhitekture (sl. 3). Kako kod pojedinih grobova manjih dimenzija bočnu stranu čini samo jedna kamena ploča, ovalan oblik groba nije se mogao ni postići, te ovdje ne možemo govoriti o obliku grobne komore kao kronološkoj odrednici.³

U svakom grobu pokopan je jedan pokojnik. Svi pokojnici kod kojih se položaj tijela mogao ustanoviti, položeni su na leđa u ispruženom položaju s podlakticama ispruženim uz tijelo. Izuzetak je pokojnica iz G 15 čija je lijeva

lakatna kost položena preko trbuha, no kako su kosti rebara i kralješci dislocirani, veoma je vjerojatno da to nije njen primarni položaj.

Od ukupno 18 istraženih grobova, 13 ih pripada ukopima veoma male djece,⁴ jedan je ukop osobe od 16 do 18 godina, a svega su četiri ukopa odraslih ženskih osoba (tab. 1). Zanimljiv je potpuni izostanak ukopa odraslih muškaraca, te mladih odraslih žena. Kako bismo sa sigurnošću mogli govoriti o prostornoj distribuciji pokojnika unutar groblja, potrebno je istražiti i njegov preostali dio, no na temelju ovih istraživanja može se pretpostaviti da je postojao dio predodređen za ukope male djece.

Nalazi u grobovima

Nalazi su pronađeni u devet grobova (sl. 4), odnosno kod tri odrasle žene (G 5, G 15 i G 19), jedne osobe starosti između 16 i 18 godina (G 20) i petero djece (G 9 – G 12, G 18). Uglavnom se radi o nalazima koji pripadaju kategoriji nakita – brončane i srebrne karičice, par brončanih S-karičica i jedna jagoda.⁵

Karičice

Jednostavne karičice s 12 pronađenih primjeraka najzastupljeniji su oblik nakita na lokalitetu Vačani – Grlo. Pronađene su u grobovima

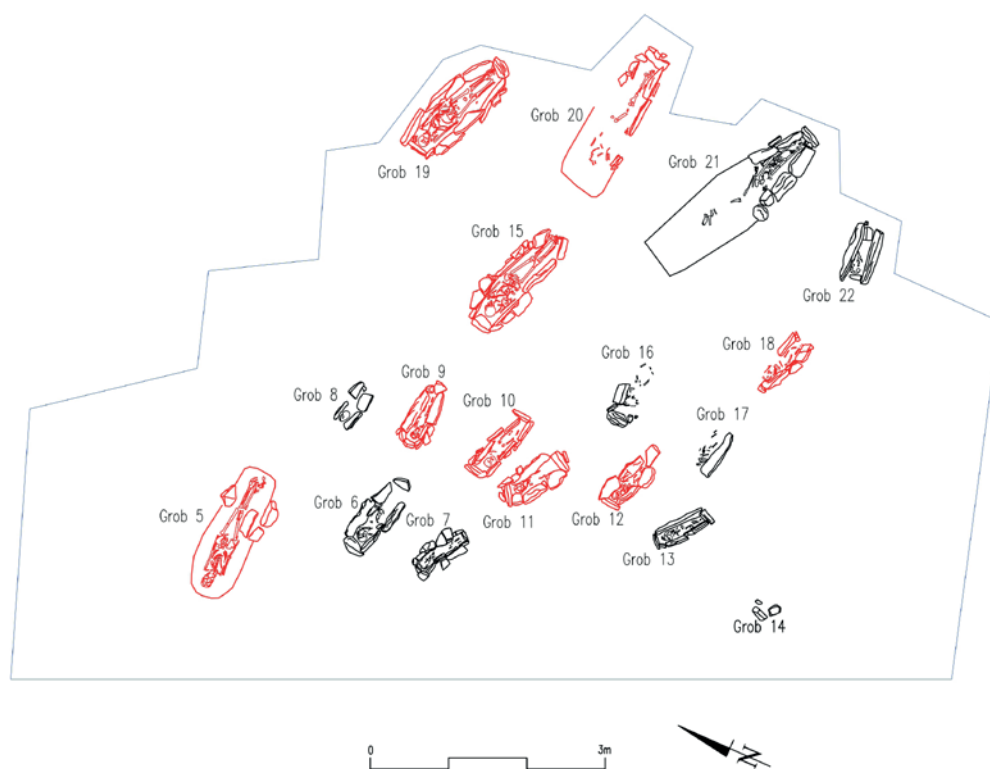
4 U G 14 nisu pronađene kosti pokojnika, no iz veličine groba može se zaključiti da se radilo o ukopu djeteta.

5 Kao što je spomenuto u Katalogu, u G 15 pored S-karičica pronađen je i nož. Međutim, kako se on još nalazi na konzervaciji i restauraciji, neće se obrađivati u ovoj preliminarnoj objavi groblja.

3 Više o obliku grobne komore kao kronološkoj odrednici vid kod Jelovina 1976: 70–73, 150; Petřinec 2009: 107–112; Sokol 2019: 150–157).



Sl. 3 Dio groblja istražen 2024. godine (snimio: S. Krznar)
 Fig. 3 Section of the cemetery investigated in 2024 (photo by: S. Krznar)



Sl. 4 Položaj grobova s nalazima. Grobovi s nalazima označeni su crvenom bojom (crtež: K. Turkalj)
 Fig. 4 Position of graves with finds. Graves with finds are marked in red (drawing by: K. Turkalj)

Broj groba / Grave number	Spol / Sex	Dob / Age
5	žena / female	55+
6	dijete / subadult	3 – 4
7	dijete / subadult	1 – 1,5
8	dijete / subadult	0 – 1
9	dijete / subadult	1,5 – 2
10	dijete / subadult	1 – 1,5
11	dijete / subadult	1,5 – 2
12	dijete / subadult	1 – 1,5
13	dijete / subadult	0 – 0,5
14	-	-
15	žena / female	55+
16	dijete / subadult	2 – 3
17	dijete / subadult	fetus / perinatal
18	dijete / subadult	1,5 – 2
19	žena / female	50 – 60
20	dijete / subadult	16 – 18
21	žena / female	35 – 50
22	dijete / subadult	0,5 – 1

Tab. 1 Spolna i dobna struktura istraženog dijela groblja (izradila: T. Kokotović)
Tab. 1 Sex and age structure of the excavated part of the cemetery (made by: T. Kokotović)

odraslih žena (G5 i G19), grobu G20 u koji je ukopana osoba od 16 do 18 godina, te u četiri groba s ukopima djece (G9 – G12). Osim u grobu G19 gdje je pronađen i maleni ulomak brončane žice nepoznate namjene, karičice su jedina vrsta nalaza u grobu. U većini grobova nalaze se u paru, no u dječjim grobovima G10 i G11 pronađen je samo jedan primjerak. Sve su karičice okruglog ili ovalnog oblika s rastavljenim, uglavnom ravno odrezanim krajevima i kružnim presjekom. Izdvaja se jedino manja karičica iz G11 koja je blago romboidnog presjeka i čiji se krajevi sužavaju prema vrhu. Po materijalu izrade razlikujemo srebrne (pet primjeraka) i brončane karičice (sedam primjeraka). Srebrne karičice su uglavnom pronađene u grobovima djece (G10 – G12). Jedan primjerak je, međutim, pronađen u grobu odrasle žene G19 gdje je bio u paru s brončanom karičicom. Osim po materijalu izrade, karičice se razlikuju i po dimenzijama, te su one pronađene u grobovima djece znatno manjih dimenzija nego karičice iz grobova odraslih pokojnica. Obične karičice najjednostavniji su i jedan od najzastupljenijih tipova nakita u starohrvatskim grobljima. Rasprostranjene su po širokom prostoru, pa ih nalazimo u Istri (Marušić 1987: 75), Kvarneru (Cetinić 1998: 60), Kaštelima (Burić 2007: 108; 2015: 174, 185), ali i u unutrašnjosti Hrvatske, primjerice

u Đakovu (Filipec 2012: 111–112) ili Vukovaru (Demo 2009: 438–444). Na geografskom prostoru koji je bliži Vaćanima, paralele za ove karičice pronađene su na grobljima Vratnice i Novi put na Bribirskoj glavici (Jelovina 1992: 34; Uroda 2021: 308–309), Piramatovci – Vrbica (Krnčević 1998: 214), Vrpolje – Kosa (Krnčević 1998: 212) i Danilo – Eraci (Krzmar et al. 2024: 205–206). Osim široke rasprostranjenosti, ove karičice imaju i široku dataciju. Tako ih Jelovina datira od 9. do 12. stoljeća s napomenom da se sporadično javljaju i kasnije (Jelovina 1976: 94). Sokol ih u svojoj obradi nakita iz starohrvatskih grobova datira znatno uže, od sredine 10. do sredine 11. stoljeća (Sokol 2019: 283–287), a Petrincec smatra da su u upotrebi i u kasnom srednjem vijeku (Petrincec 2009: 200).

S-karičice

Par brončanih S-karičica pronađen je zajedno s nožem u grobu starije ženske osobe G19. Iako su smatrane tipičnim inventarom bjelobrdskih grobalja, S-karičice se u većem broju nalaze i na brojnim starohrvatskim grobljima (Jelovina 1976: 94–96; Petrincec 2009: 235–237; Sokol 2019: 305). Geografski najbliže paralele pronađene su, kao i za obične karičice, na grobljima Vratnice (Jelovina 1992: 38) i

Novi put (Uroda 2021: 311–312) na nedalekoj Bribirskoj glavici. Bez obzira na brojnu literaturu koja im je posvećena, period upotrebe ovog tipa karičice još nije sigurno definiran. Jelovina ih tako datira od 10. do 12. stoljeća (Jelovina 1992: 38), Petrinec znatno uže, od druge trećine 10. do početka 11. stoljeća (Petrinec 2009: 592, T. 312), a Sokol ponovo nešto šire, od kraja 10. do prijelaza 11. u 12. stoljeće (Sokol 2019: 305).

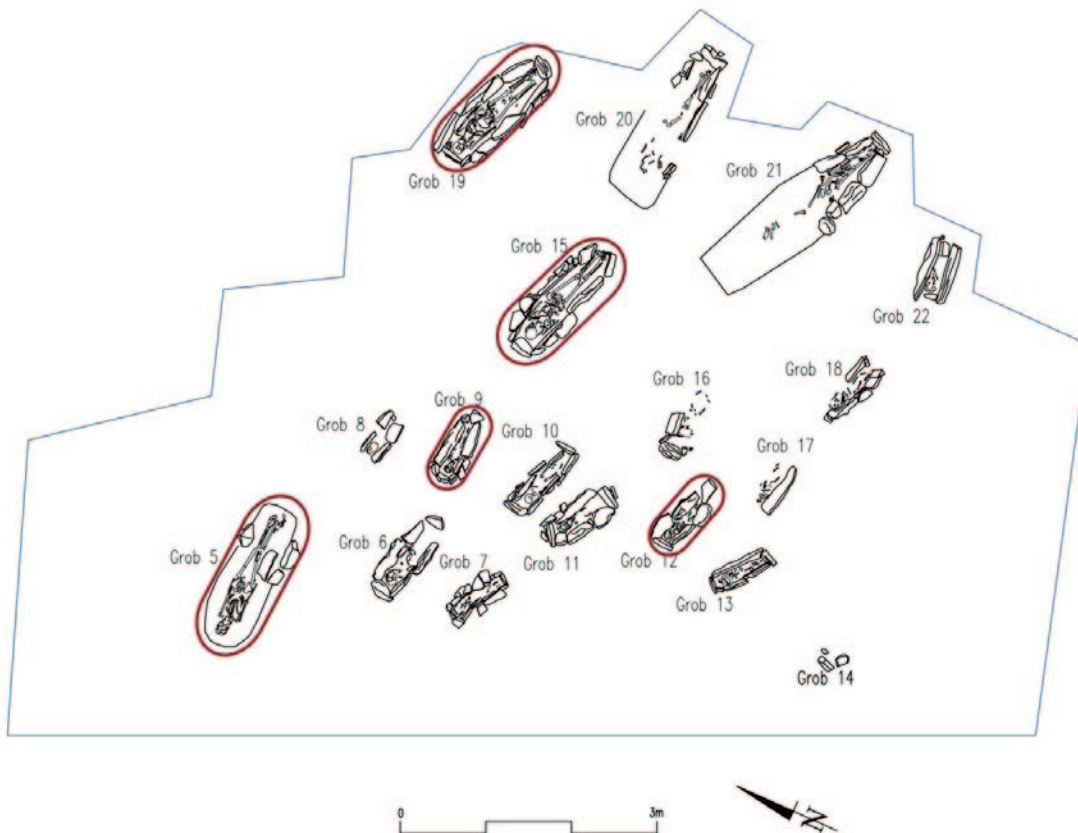
filigranskom niti podijeljena u više horizontalnih polja, pronađene su u grobu 32A na lokalitetu Bukorovića podvornice (Petrinec 2009: 65, 225, T. 502: 9) i lokalitetu Solin – Vlačine (Petrinec 2009: 60, 485, T. 207: 7). Međutim, te su sljepoočničarke za razliku od ove s lokaliteta Vačani – Grlo, izrađene od srebra. Ovakve filigranom ukrašene sljepoočničarke Sokol svrstava u svoj tip 17 i datira od prijelaza s 9. na 10. do prijelaza 10. na 11. stoljeće (Sokol 2019: 272–276).

Jagoda

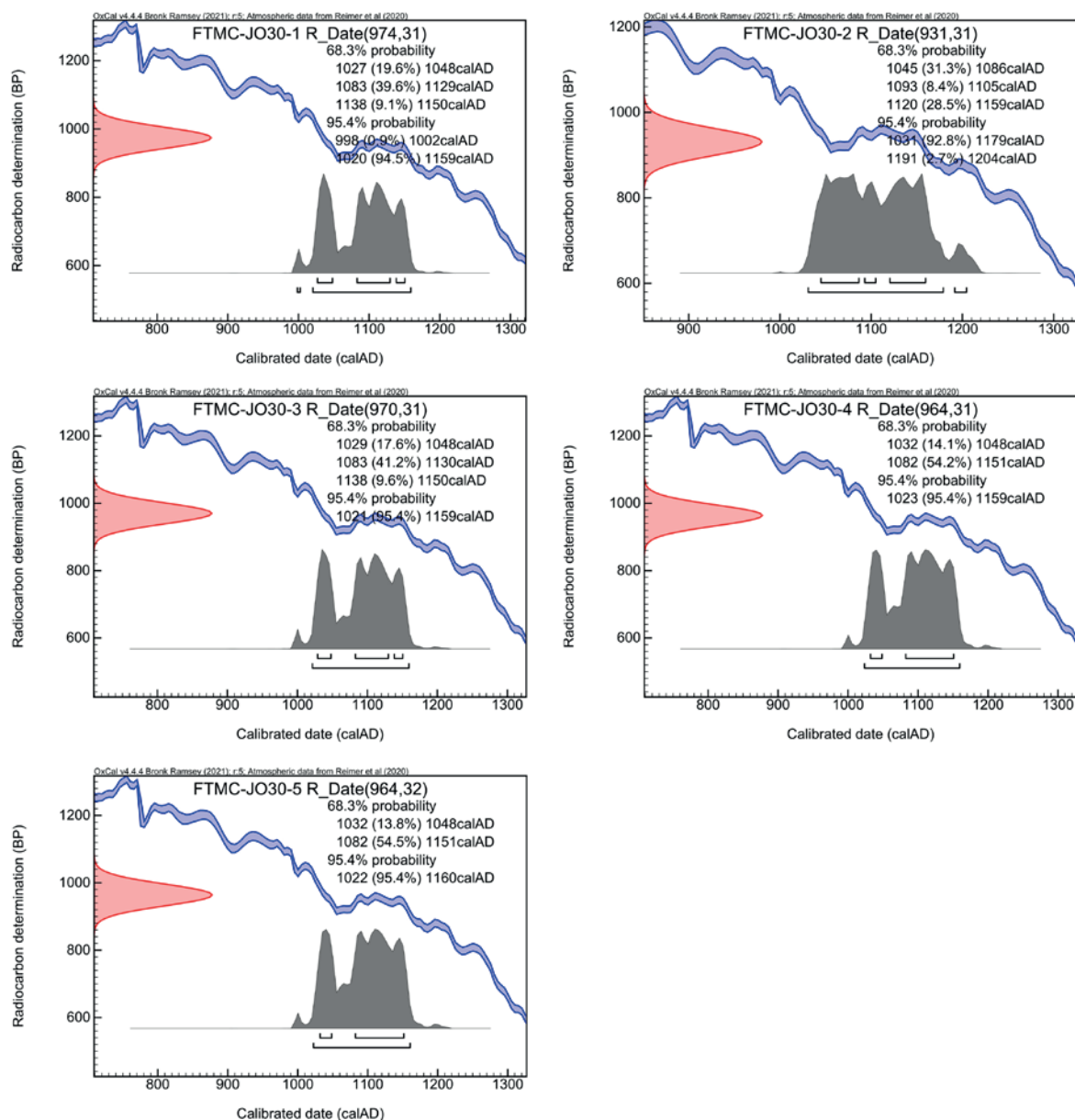
Brončana jagoda, čija je površina filigranskom žicom podijeljena na osam pozlaćenih polja, pronađena je u zapuni groba G18. Grob pripada djetetu starosti 1,5–2 godine. Iako nedostaje cijela karika, možemo pretpostaviti da se radi o jagodi sljepoočničarke. Ovaj nalaz je jedini primjerak luksuznijeg nakita pronađen na lokalitetu. Na temelju veličine jagode i činjenice da je pronađena samo jedna jagoda bez karike možemo pretpostaviti da se ne radi o predmetu koje je ukopano dijete nosilo za života, nego o prilogu koji je u grob najvjerojatnije položio žalujući član obitelji. Prema načinu ukrašavanja jagode, najbližije paralele, s površinom koja je

Radiokarbonska datacija

Budući da su pronađeni nalazi kronološki relativno neosjetljivi i datiraju se u relativno širok vremenski period, a kako bismo što preciznije datirali istraženo groblje, uzorci kostiju iz pet grobova poslani su na AMS ^{14}C analizu (G 5, G 9, G 12, G 15 i G 19). Uzorci su uzeti iz svakog reda grobova kako bi se ustanovio potencijalni smjer širenja groblja (sl. 5). Radiokarbonska datacija provedena je u Vilnius Radiocarbon Laboratory. Rezultati analize su veoma slični za sve grobove (sl. 6; tab. 2) i datiraju ih u 11. i prvu polovicu 12. stoljeća.



Sl. 5 Položaj grobova poslanih na ^{14}C analizu. Grobovi iz kojih su uzeti uzorci označeni su crvenom bojom (crtež: K. Turkalj)
Fig. 5 Position of the graves selected for ^{14}C analysis. Graves from which samples were taken are marked in red (drawing by: K. Turkalj)



ANN. INST. ARCHAEOLOG. XXI/2025, STR. 159–187

Sl. 6 Kalibrirani ^{14}C datumi ulomka ljudskih kostiju iz grobova G5, G9, G12, G15 i G19 (OxCal v4.4.4 © Bronk Ramsey 2021; atmospheric data from Reimer et al. 2020; izradio: S. Krznar)

Fig. 6 Calibrated ^{14}C dates of human bone fragments from graves G5, G9, G12, G15, and G19 (OxCal v4.4.4 © Bronk Ramsey 2021; atmospheric data from Reimer et al. 2020; made by: S. Krznar)

Lab kod / Lab code	Kontekst / Context	Materijal / Material	^{14}C starost (BP) / ^{14}C age (BP)	Kalibrirana starost (cal BC) / Calibrated age (cal BC) (95.4% vjerojatnost / probability)
FTMC-JO30-1	G5	ljudska kost / human bone	974±31	999–1002 (8.9%) 1020–1159 (94.5%)
FTMC-JO30-2	G9		931±31	1031–1179 (92.8%) 1119–1204 (2.7%)
FTMC-JO30-3	G12		970±31	1021–1159 (95.4%)
FTMC-JO30-4	G15		964±31	1023–1159 (95.4%)
FTMC-JO30-5	G19		964±32	1022–1160 (95.4%)

Tab. 2 Popis radiokarbonskih datuma. OxCal v4.4.4 (© Bronk Ramsey 2021; atmosferska krivulja IntCal20: Reimer et al. 2020; izradila: K. Botić)
 Tab. 2 List of radiocarbon dates. OxCal v4.4.4 (© Bronk Ramsey 2021; atmospheric curve IntCal20: Reimer et al. 2020; made by: K. Botić)

Zaključak

Na području sela Vaćani, na položaju Grlo, provedena su 2024. godine arheološka istraživanja. Sam lokalitet je poznat od ranije, budući da je na njemu Muzej grada Šibenika proveo manja zaštitna istraživanja početkom 21. stoljeća. Tom prigodom su istražena četiri groba i pronađen par jednojagodnih naušnica u grobu G 4. Istraživanja 2024. godine nastavljena su na ta istraživanja i u sondi površine 76 m² pronađeno je 18 grobova. Dio grobova izlazio je iz prvotnih dimenzija sonde i jasno je da se groblje dalje širi prema jugoistoku, odnosno da je istražen samo dio groblja. Grobovi su organizirani u četiri reda koji se pružaju u pravcu sjever – jug, a orijentacija grobova je zapad – istok što je u skladu s kršćanskim pogrebnim praksama. Svi grobovi imaju kamenu arhitekturu izrađenu od nepravilnih kamenih ploča i lomljenog kamenja što je također jedna od karakteristika srednjovjekovnih groblja u Dalmaciji. Ono što je iznenađujuće je demografska slika. Od istraženih 18 grobova, 13 ih pripada veoma maloj djeci, jedan osobi od 16 do 18 godina i četiri starijim ženama. Zamjetan je potpuni izostanak muškaraca, mlađih žena i starije djece. Iako se grobovi muškaraca i mlađih žena vjerojatno nalaze na još neistraženom dijelu groblja, ovakva dominacija ukopa male djece sugerira postojanje prostorne podjele unutar groblja temeljene na dobi pokojnika. Nalazi su pronađeni u devet grobova – kod tri žene, adolescentice i petero djece. Uglavnom se radi o jednostavnijim oblicima nakita – srebrnim i brončanim karičicama. U samo jednom grobu pronađen je i par brončanih S-karičica. Veličina karičica prilagođena je uzrastu osobe, te su karičice u dječjim grobovima uglavnom znatno manje od onih u grobovima odraslih žena. Zamjetna je i razlika u materijalu izrade. Od ukupno pet srebrnih karičica samo je jedna pronađena uz odraslu osobu. Najluksuzniji predmet je pozlaćena brončana jagoda filigranskom žicom podijeljena u osam horizontalnih polja. Najvjerojatnije se radi o jagodi sljepoočničarke. Pronađena je u zapuni dječjeg groba, što uz veličinu jagode i nedostatak karike sugerira da se radi o oproštajnom poklonu neke odrasle osobe, a ne predmetu koje je dijete nosilo za života. Za pet grobova provedena je i AMS¹⁴C datacija. Svi grobovi, bez obzira na njihov položaj unutar groblja, datirani su veoma slično, u 11. i prvu polovicu 12. stoljeća, što nam sugerira da sve grobove istražene tijekom ove kampanje treba datirati u taj vremenski period.

Napomena

Ovaj rad izrađen je u sklopu internog projekta Instituta za arheologiju *Srednjovjekovne zajednice na istočnoj obali Jadrana kroz prizmu interdisciplinarnog istraživanja groblja (MedComm)* financiranog sredstvima Europske unije, NextGeneration EU (NPOO).

Internetski izvor

Internet source

Geoportal DGU – Geoportal, Državna geodetska uprava / State Geodetic Administration, <https://geoportal.dgu.hr/>

Literatura

Bibliography

- Burić, T.** 2007, Starohrvatsko groblje na položaju Svećurje u Kaštel Starom, *Starohrvatska prosvjeta*, III. s. Vol. 34, 105–122.
- Burić, T.** 2015, Starohrvatsko groblje na položaju Svećurje u predjelu Rudine u Kaštel Novom, *Starohrvatska prosvjeta*, III. s. Vol. 42, 165–211.
- Cetinić, Ž.** 1998, *Stranče – Gorica starohrvatsko groblje*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Rijeka.
- Demo, Ž.** 2009, *Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdске kulture: Vukovar – Lijeva Bara (X – XI. stoljeće)*, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb.
- Fabijanić, T.** 2025, „Troglav“ iz Vačana, in: *Na izvorima hrvatske povijesti. Ranosrednjovjekovna groblja u Vačanima i Dubravicama*, Fabijanić T. (ed.), Muzej grada Šibenika, Šibenik, 11.
- Filipec, K.** 2012, *Srednjovjekovno groblje i naselje Đakovo – Župna crkva*, Centar za ranosrednjovjekovna istraživanja Zagreb – Lobar, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Goss, V. P.** 2009, The Three-Header from Vačani, *Starohrvatska prosvjeta*, III. s. Vol. 36, 35–54.
- Gunjača, Z.** 1995, Groblje u Dubravicama kod Skradina i druga groblja 8–9. stoljeća u Dalmaciji, in: *Etnogeneza Hrvata*, Budak N. (ed.), Nakladni zavod Matice hrvatske, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, Zagreb, 159–168.
- Jelovina, D.** 1976, *Starohrvatske nekropole na području između rijeka Zrmanje i Cetine*, Čakavski sabor, Split.
- Jelovina, D.** 1992, Starohrvatsko groblje pred glavnim vratima u staru Varvariju, *Starohrvatska prosvjeta*, III. s. Vol. 20 (1990), 7–63.
- Krnčević, Ž.** 1998, Srednjovjekovna arheološka nalazišta na šibenskom području, in: *Područje Šibenske županije od pretpovijesti do srednjega vijeka*, Znanstveni skup Šibenik, 18–20. listopada 1995, Čečuk B. (ed.), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 19, Hrvatsko arheološko društvo, Zagreb, 197–225.
- Krnčević, Ž.** 2012, Vačani – Luluše, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 8 (2011), 599.
- Krnčević, Ž.** 2013, Vačani – Luluše, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 9 (2012), 690.
- Krnčević, Ž.** 2014, Vačani – Luluše, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 10 (2013), 528–530.
- Krnčević, Ž.** 2015, Vačani – Luluše, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 11 (2014), 567–568.
- Krnčević, Ž., Fabijanić, T.** 2025a, Istraživanje i osnovne osobine groblja Vačani – Luluše, in: *Na izvorima hrvatske povijesti. Ranosrednjovjekovna groblja u Vačanima i Dubravicama*, Fabijanić T. (ed.), Muzej grada Šibenika, Šibenik, 12.
- Krnčević, Ž., Fabijanić, T.** 2025b, Ranosrednjovjekovno groblje Vačani – Grlo, in: *Na izvorima hrvatske povijesti. Ranosrednjovjekovna groblja u Vačanima i Dubravicama*, Fabijanić T. (ed.), Muzej grada Šibenika, Šibenik, 21.
- Krznar, S., Krnčević, Ž., Turkalj, K.** 2024, Luguše i Eraci – dva ranosrednjovjekovna groblja na rubu Danilskog polja, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XX, 194–217. <https://doi.org/10.33254/iaia.20.1.12>
- Marušić, B.** 1987, *Starohrvatska nekropola u Žminju*, Arheološki muzej Istre, Pula.
- Petrinec, M.** 2009, *Groblja od 8. do 11. stoljeća na području ranosrednjovjekovne hrvatske države*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split.
- Sokol, V.** 2019, *Hrvatska srednjovjekovna arheološka baština*, Izdavačka kuća Meridijani, Zagreb.
- Uroda, N.** 2021, Groblje „Novi put“ na Bribirskoj glavici / "Novi put" cemetery at Bribirska glavica, *Starohrvatska prosvjeta*, III. s. Vol. 47 (2020), 303–339.

Summary

The village of Vačani is located in Šibenik-Knin County, situated along the road connecting Skradin and Bribir. Despite its modest size, it is well-established within the field of Croatian archaeology. At the end of the 19th century, several stray finds were recovered from the village area. Notable among these is a three-faced stone sculpture, generally interpreted as a representation of a Slavic deity and dated to the Early Middle Ages (Goss 2009; Fabijanić 2025). At the beginning of the 21st century, the Šibenik City Museum conducted rescue excavations at two Early Medieval cemeteries in Vačani. At the Vačani – Luluše site, 18 graves were identified, two of which were notable for their interment within stone sarcophagi. The cemetery is dated to the second half of the 8th and the first half of the 9th century (Krnčević 2012: 599; 2013: 690; 2014: 528–530; 2015: 567–568; Krnčević, Fabijanić 2025a). The second cemetery is located at the Vačani – Grlo site. This locality is positioned on the northern edge of the field, situated on an elevation overlooking the Skradin – Bribir road (Map 1; Fig. 1). Small-scale excavations at this site yielded four graves. Grave 4 yielded a pair of single-beaded earrings, while the remaining burials were devoid of finds. The cemetery has been disturbed by road construction, as well as the excavation of an artillery position during the Croatian War of Independence (Krnčević, Fabijanić 2025b). New investigations of this site were conducted by the Institute of Archaeology in collaboration with the Šibenik City Museum in November 2024. An excavation trench measuring 76 m² was opened, within which 18 graves were investigated (G 5–G 22). All graves lie in a west-east direction, which is consistent with the religious and social norms of Christianized Early Medieval populations. The graves were arranged in four rows extending from north to south (Fig. 2). All graves feature stone architecture consisting of vertically placed irregular stone slabs or rubble, with horizontal cover slabs placed on top. This type of grave is the standard form for Early Medieval cemeteries in Dalmatia. It occurs as one of several types in cemeteries with pagan burial practices, whereas in cemeteries of Christianized populations, it is nearly the exclusive type (Petrinec 2009: 107–112). However, in certain graves, the architecture is only partially preserved; in graves G 8, G 14, G 17, and G 22, the cover slabs are entirely missing. In graves G 19 and G 21, the gaps between the cover slabs were filled with yellow sandy soil. This bonding of stone slabs with earth or clay is not uncommon, and in the vicinity of Vačani, it is present at the cemetery in Dubravice (Gunjača 1995: 160–161; Krnčević 1998: 204). The bottoms of the graves generally consist of the surrounding layer into which they were dug, except in the case of G 22, where small flat stones were laid at the base of the grave. Graves of adults are oval in shape, while for children, both oval and rectangular forms of grave architecture were recorded (Fig. 3). Since the side walls of certain smaller-scale graves consist of only a

single stone slab, an oval shape could not be achieved; therefore, in this instance, the shape of the burial chamber cannot be considered a chronological indicator. Each grave contained a single deceased individual. All of the deceased whose body position could be determined were placed in a supine extended position with their forearms extended alongside the body. Of the 18 investigated graves, thirteen belong to burials of very young children, one is the burial of an individual aged 16 to 18, and only four are burials of adult females (Table 1). There is a complete absence of men, younger women, and older children. For any degree of certainty regarding the spatial distribution of the deceased within the cemetery, it would be necessary to excavate the remaining portion of the site; however, the dominance of infant and small-child burials in the excavated area suggests the existence of a spatial division within the cemetery based on the age of the deceased.

Finds were recovered from nine graves (Fig. 4), specifically from three adult women (G5, G15, and G19), one individual aged between 16 and 18 years (G20), and five children (G9–G12, G18). Most of these artefacts belong to the category of jewellery: bronze and silver simple rings, a pair of bronze S-loop rings, and one bead.¹ With 12 specimens found, simple rings are the most common type of jewellery at the Vačani – Grlo site. They were discovered in the graves of adult women (G5 and G19), in grave G20 (an individual aged 16–18), and in four child burials (G9–G12). With the exception of Grave G19, these rings constitute the sole category of finds within these burials. In the majority of cases, they occur in pairs; however, only single specimens were recovered from the children's burials G10 and G11. All rings are circular or oval in form, featuring open, predominantly straight-cut ends and a circular cross-section. A notable exception is a smaller ring from Grave 11, which exhibits a slightly rhomboid cross-section and terminals that taper toward the tips. Regarding material composition, a distinction is made between silver (five specimens) and bronze (seven specimens). The silver rings were primarily recovered from children's burials (G10–G12). One specimen, however, was identified in the burial of an adult female (G19), where it was paired with a bronze ring. In addition to material, the rings vary in dimensions; those recovered from children's burials are significantly smaller than the specimens from adult female burials. Simple rings represent the most elementary and widely distributed type of jewellery in Early Croatian cemeteries. They are widespread over a broad geographic area and are found in Istria (Marušić 1987: 75), the Kvarner region (Cetinić 1998: 60), Kaštela (Burić 2007: 108, 2015: 174, 185), as well as in inland Croatia, for example in Đakovo (Filipec

¹ As mentioned in the Catalogue, a knife was found in G15 alongside the S-loop rings. However, as it is currently undergoing conservation and restoration, it will not be addressed in this preliminary publication of the cemetery.

2012: 111–112) or Vukovar (Demo 2009: 438–444). In the geographical area closer to Vaćani, parallels for these rings were found at the cemeteries of Vratnice and Novi Put on Bribirska Glavica (Jelovina 1992: 34; Uroda 2021: 308–309), Piramatovci – Vrbica (Krnčević 1998: 214), Vrpolje – Kosa (Krnčević 1998: 212), and Danilo – Eraci (Krznar et al. 2024: 205–206). In addition to their wide distribution, these rings also have a broad dating range. Jelovina dates them from the 9th to the 12th century, noting that they appear sporadically even later (Jelovina 1976: 94). In his study of jewellery from Early Croatian graves, Sokol dates them much more narrowly – from the mid-10th to the mid-11th century (Sokol 2019: 283–287) – while Petrinec believes they were in use even in the Late Middle Ages (Petrinec 2009: 200).

A pair of bronze S-terminal temple rings was recovered alongside a knife from the grave of an older adult female, G 19. Although typically associated with the Bijelo Brdo culture assemblage, S-terminal rings are also frequently present across numerous Early Croatian cemeteries (Jelovina 1976: 94–96; Petrinec 2009: 235–237; Sokol 2019: 305). The closest geographical parallels – as observed with the plain rings – were identified at the Vratnice (Jelovina 1992: 38) and Novi Put (Uroda 2021: 311–312) cemeteries on the nearby Bribirska Glavica site. Despite the extensive scholarship dedicated to them, the chronological range for this specific type has yet to be definitively established. Jelovina dates them to the 10th–12th centuries (Jelovina 1992: 38), whereas Petrinec proposes a significantly narrower window, from the second third of the 10th to the beginning of the 11th century (Petrinec 2009: 592, Pl. 312). Sokol suggests a slightly broader duration, spanning from the end of the 10th to the turn of the 11th/12th century (Sokol 2019: 305).

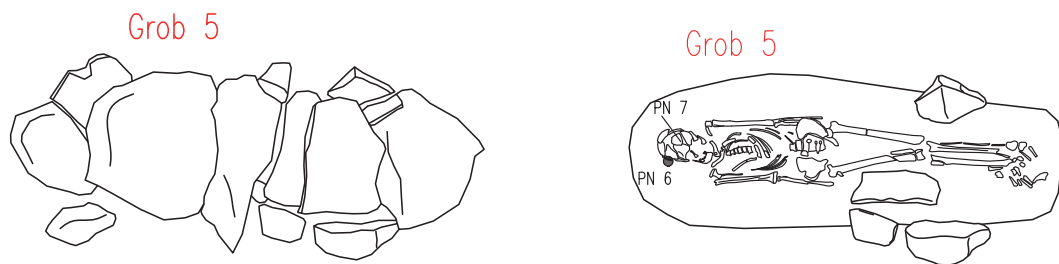
A bronze bead, the surface of which is partitioned into eight gilded fields by filigree wire, was recovered from the fill of grave G18. The burial is that of a child aged 1.5–2 years. Although the hoop is entirely missing, it is presumed to be a bead from a temple ring. This find represents the only specimen of prestige jewellery identified at the site. Based on the dimensions of the bead and the fact that it was recovered in isolation without a hoop, it is suggested that the object was not worn by the child during their lifetime. Instead, it likely served as a grave offering deposited by a grieving family member. Regarding the decorative technique, the closest parallels – featuring surfaces divided into multiple horizontal fields by filigree thread – were identified in grave 32A at the Bukorovića Podvornice site (Petrinec 2009: 65, 225, Pl. 502: 9) and the Solin – Vlačine site (Petrinec 2009: 60, 485, Pl. 207: 7). However, unlike the specimen from Vaćani – Grlo, these temple rings were fashioned from silver. Sokol classifies such filigree-decorated temple rings as Type 17, dating them from the transition of the 9th to the 10th century through to the 10th/11th-century transition (Sokol 2019: 272–276).

Given that the recovered finds are chronologically insensitive and span a relatively broad timeframe,

bone samples from five graves (G 5, G 9, G 12, G 15, and G 19) were submitted for AMS ¹⁴C analysis. To determine the potential direction of the cemetery's expansion, samples were selected from each row of graves (Fig. 5). The radiocarbon dating was performed at the Vilnius Radiocarbon Laboratory. The analytical results are highly consistent across all graves (Fig. 6), dating them to the 11th and the first half of the 12th century. This suggests that all burials excavated during this campaign should be attributed to this chronological period.

Acknowledgements

This paper was produced within the framework of the internal project of the Institute of Archaeology, *Medieval Communities on the Eastern Adriatic Coast through the Prism of Interdisciplinary Cemetery Research (MedComm)*, funded by the European Union, NextGeneration EU (NPOO).



0 0,5 1,5m

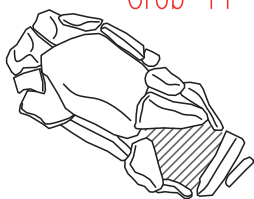


LEGENDA:



T.1 Vačani - Grlo, Grobovi 5-10 (izradila: K. Turkalj)
Pl.1 Vačani - Grlo, Graves 5-10 (made by: K. Turkalj)

Grob 11



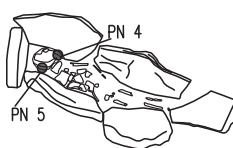
Grob 11



Grob 12



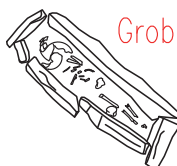
Grob 12



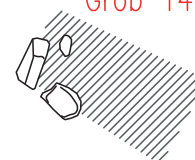
Grob 13



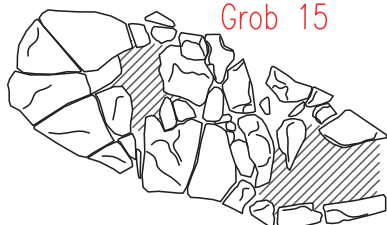
Grob 13



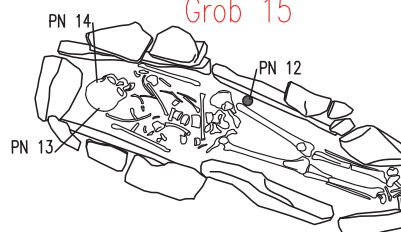
Grob 14



Grob 15



Grob 15



Grob 16



Grob 16



Grob 17

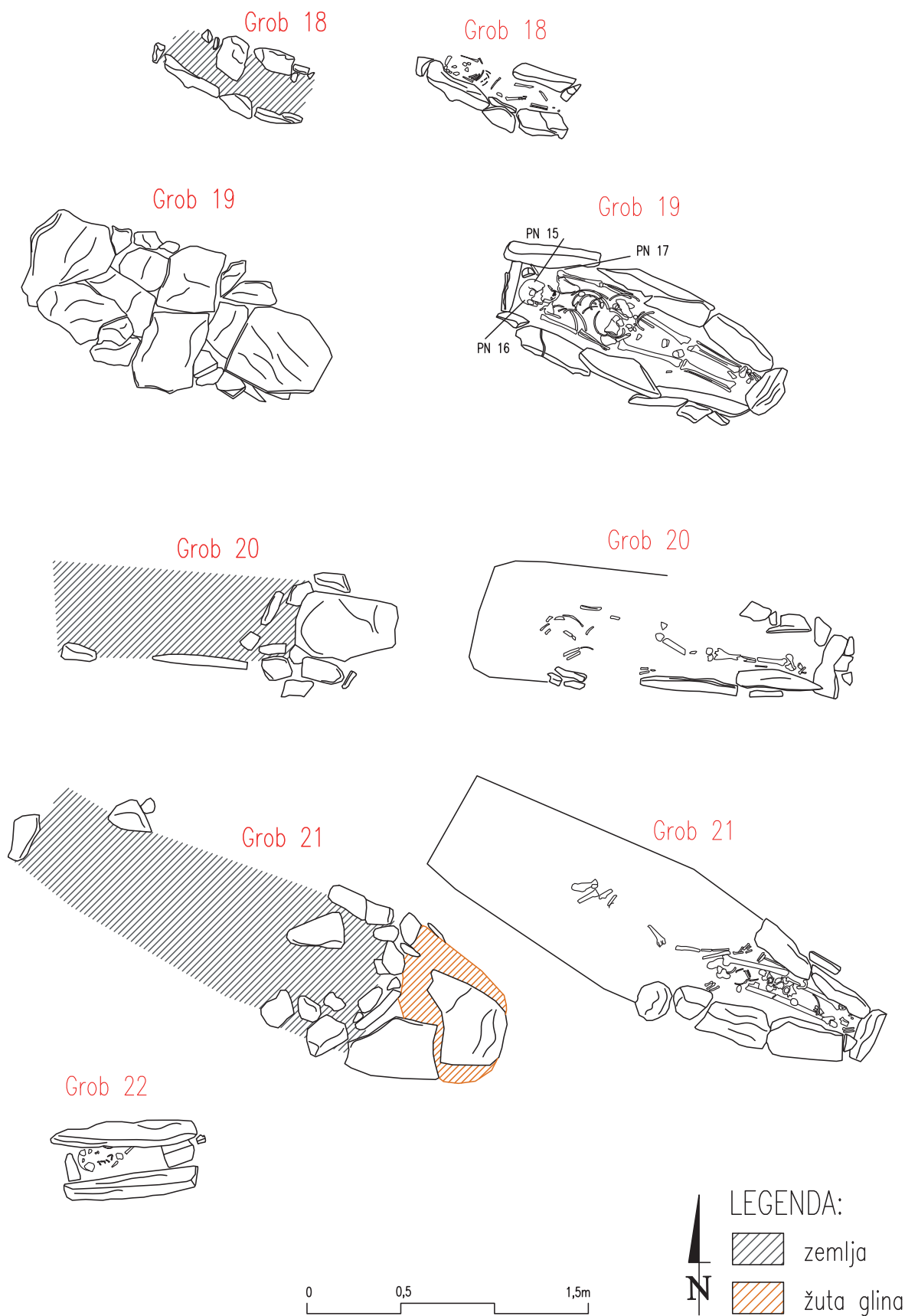


0 0,5 1,5m

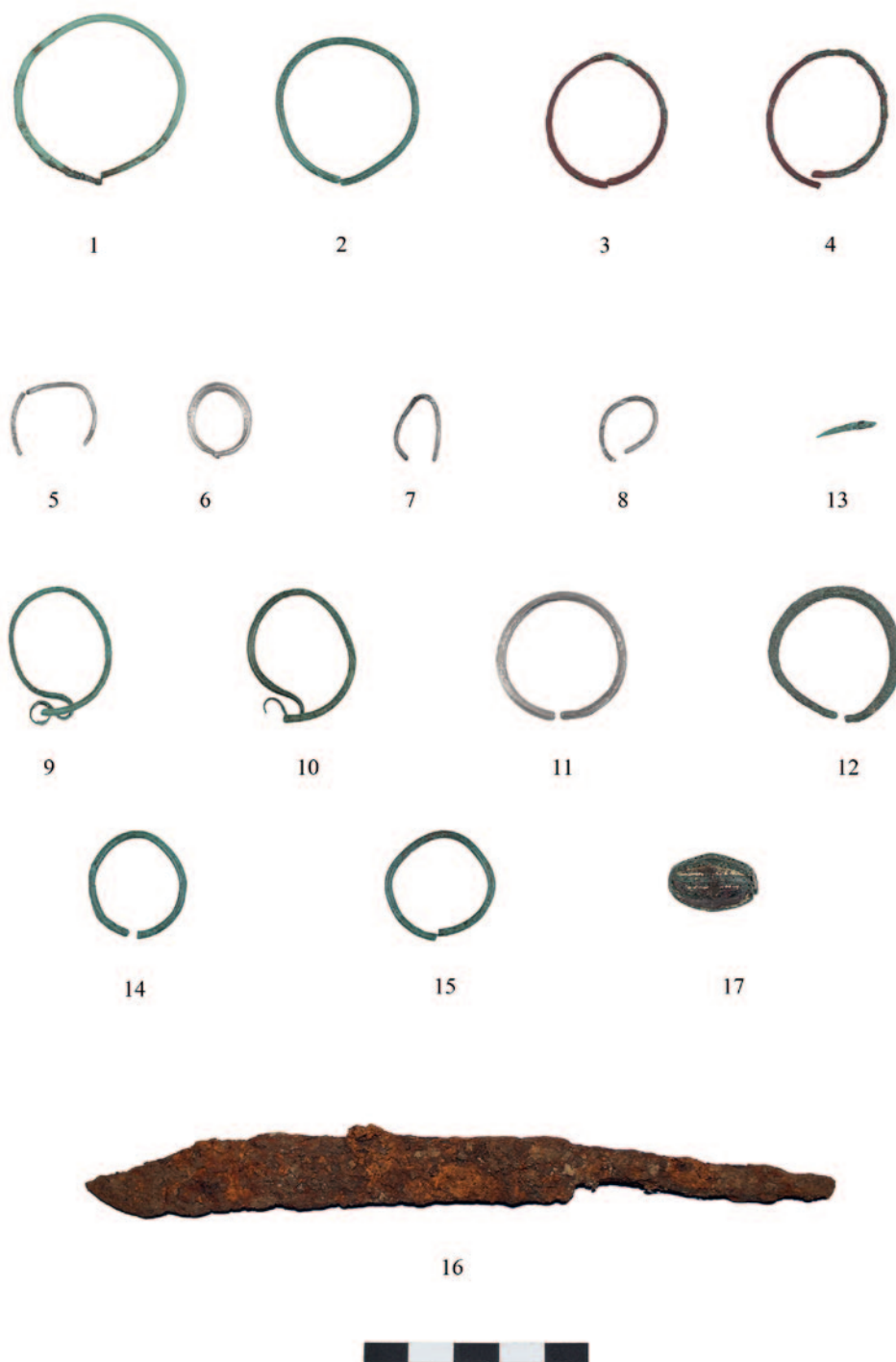


LEGENDA:

 zemlja



T. 3 Vačani - Grlo, Grobovi 18-22 (izradila: K. Turkalj)
 Pl. 3 Vačani Grlo, Graves 18-22 (made by: K. Turkalj)



T. 4 Vačani – Grlo, nalazi iz G5 (1, 2), G9 (3, 4), G10 (5), G11 (6), G12 (7, 8), G15 (9, 10, 16), G18 (17), G19 (11-13), G20 (14, 15) (snimio: H. Jambrek; izradila: K. Turkalj)

Pl. 4 Vačani – Grlo, finds from G5 (1, 2), G9 (3, 4), G10 (5), G11 (6), G12 (7, 8), G15 (9, 10, 16), G18 (17), G19 (11-13), G20 (14, 15) (photo by: H. Jambrek; made by: K. Turkalj)